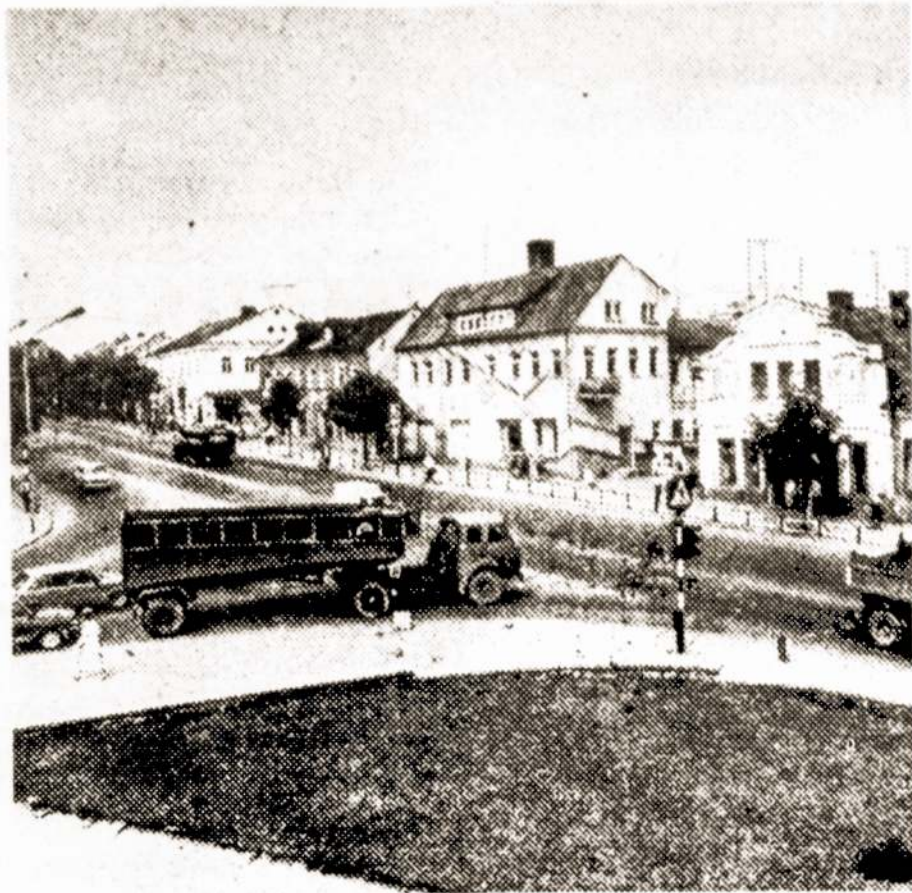

RESPUBLIKOS MIESTAI: UKMERGĖ

Leono GRUBINSKO nuotraukos

REABILITUOJANT POLITINIUS KALINIUS ATSTATOMAS TEISINGUMAS

Apie visišką savo reabilitavimą kunigas Alfonsas Svarinskas sužinojo būdamas Vakarų Europoje Paskutinę pavasario dieną Lietuvos laikraščiai paskelbė, kad peržiūrėta A. Svarinsko baudžiamoji byla. Pripažinta, kad jis buvo nu teisas nepagrįstai, todėl jo atžvilgiu nuosprendis panaikintas ir byla nutraukta.

A. Svarinskas buvo nuteistas 1983 metais. Jis, skelbiama nuosprendyje, nuo 1978 metų, turėdamas tikslą susilpninti Tarybų valdžią, sistemingai skleidė žinoma melagingus prasimanymus, žeminančius tarybinę valstybinę ir visuomeninę santvarką, saugojo antitarybinę literatūrą... Taip buvę charakterizuojama kunigo veikla prieš šešerius metus. O šio gegužio vidury Lietuvos aukščiausiasis teismas pripažino, kad kunigo kalbėdamas, pamoksluose buvo kalbama apie religijos problemas, jaunimo auklėjimą, santykius su ateizmu, negatyvius tarybinės santvarkos reiškinius, bet visa tai nesilpnino Tarybų valdžios. Vadinausi, nebūta jokio pagrindo patraukti kunigą A. Svarinską baudžiamajon atsakomybėn.

Respublikos Aukščiausiasis teismas taip pat panaikino nuosprendžius dvylikai asmenų, kurie buvo nuteisti pagal liūdnam pagarsėjusį Lietuvos baudžiamojos kodekso 68 straipsnį (antitarybinė agitacija ir propaganda). Dabar Respublikoje neliko nei vieno nuteistojo, kuris būtų praradęs laisvę dėl politinių įsitikinimų. Ir apskritai nuo 1985 metų kovo mėnesio Lietuvoje nebuvo iškelta nė viena politinė baudžiamoji byla. Sparčiai vyksta atvirkštinis procesas — atstatoma paminta teisybė.

Kokios gi priežastys verčia reizuoti baudžiamąsias bylas?

„Pasikeitus daugeliui sampratų apie tarybinę visuomenę, atsirado prielaidos panaikinti Lietuvos baudžiamojos kodekso 68 straipsnio trečią punktą, kuriuo remiantis buvo teisiama visi, kritikavę Tarybų valdžią ir taip ją „silpninę“, —

sako Respublikos Aukščiausiojo teismo pirmininkas Jonas Misiūnas. — Nors prasidėjus pertvarkai, nuo 1985 metų pavasario, Respublikos teismai šiuo punktu ir taip nesinaudojo — šį straipsnį ėmė taikyti žymiai siauriau. O kai jis buvo pakeistas, pagal nuteistųjų pareiškimus, savo iniciatyva ėmė reabilituoti žmones“.

Analogiškas likimas ištiko 199 prim straipsnį, priimtą 1966 metais Maskvoje ir automatiškai praduliuotą visose sąjunginėse respublikose. Pagal šį straipsnį buvo teisiama žmonės, kalbėję apie Lietuvos suverenitetą, 1939 metų Hitlerio—Stalino paktą, blogą Respublikos ekonominę padėtį, esant Tarybų Sąjungos sudėtyje...

„Dėl 199 prim straipsnio, kaip prieštaraujancio Konstitucijai, mes kreipėmės į Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumą ir pasiūlėme jį panaikinti, — prisimena J. Misiūnas. — Šių metų vasario mėnesį, panaikinus šį straipsnį, automatiškai reabilituoti ir visi 22 žmonės, kurie Lietuvoje buvo nuteisti pagal šį straipsnį. Dabar prisiminimai apie šį straipsnį sukelia tik liūdną šypseną — jis galėjo būti taikomas, ir, deja, buvo taikytas ir už teisingą tarybinės santvarkos negerovių kritiką. Nors, kaip žinoma, persekiojimas už kritiką taip baudžiamas... Tarp kitko, mūsų Respublika pirmoji iš sąjunginių atsisakė šio straipsnio“.

Pertvarkos metais rimtai peržiūrimi ir keičiami Lietuvos teisiniai aktai, dabartinis Respublikos parlamento Prezidiumas panaikina represinius nutarimus, priimtus prieš keletą dešimtmečių. Per praėjusius metus ir penkis šių metų mėnesius reabilituota 370 nuteistųjų, kuriems bylos buvo inkriminuotos politiniais motyvais. Respublikos vyriausybei panaikinus 1949 ir 1951 metų nutarimus dėl buočių išskeldinimo iš Lietuvos teritorijos (tai yra į Sibirį ir kitus tolimus rajonus), net neperžiūrint teismams bylų, buvo reabilituoti tūkstančiai deportuotų ūkininkų.

EKOLOGIJOS CECHAS "ELFOJE"

Šis gamybinis susivienijimas, kurio korpusai stūko Vilniaus viduryje, ne sykį buvo nelabai geru žodžiu minimas gamtosaugininkų. Ir štai prieš pusmetį visus labai nustebino žinia, jog „Elfoje“ įkurtas Aplinkos apsaugos skyrius. Jo viršininku tapo Algis Domarkas, anksčiau dirbęs Lietuvos gamtos apsaugos komitete Valstybinės gamtosauginės inspekcijos skyriuje.

Ką gi norėjo išlošti susivienijimo, kurio prestižinė produkcija — elektros varikliai ir įvairi radioaparatura — magnetofonai, grotuvai, vadovybė: kad kuo rečiau lankytųsi susivienijimo cechuose Vilniaus teritorinio gamtos apsaugos komiteto darbuotojai, ar iš tiesų — pasukti gamybą ekologijos keliu? Šį klausimą ir uždaviau Algiiui Domarkui.

— Dabar, kai mes jau dirbame pusmetį, kai su mumis susivienijime skaitosi, pridėjęs ranką prie širdies, sakau, jog visiems rūpėję gamtos apsauga. Na, ir nepamirškime, kokiais metais įsikūrė Aplinkos apsaugos skyrius — Atgimimo metais, — toks buvo jo atsakymas.

Ekologijos cecho struktūra nesudėtinga: viena grupė rūpinasi nutekamųjų vandenų švara, kita — poveikiu atmosferai, o trečioji atlieka kontrolės darbus bei ruošia perspektyvinių darbų planus ir projektus.

— Tai, kas priklauso nuo mūsų nuo mūsų susivienijimo vadovų

„Kad teismams netektų reabilituoti ir atsprasinti žmonių, — įsitikinęs kalba J. Misiūnas, — turi keistis teismų statusas. Būsimame Lietuvos teismų santvarkos įstatyme numatoma, kad teisėjai bus Respublikos parlamento tvirtinami ne penkeriems metams, o gerokai ilgesniam laikui. Atleisti teisėją iš pareigų bus galima tik jam rimtai susirgus ar prasikaltus. Tad jie nebus priklausomi nuo valdžios, o atsiskaitys tik parlamentui. Teisėjas liks vienui vienas su įstatymu.“

Artūras Mankevičius

priekin juda sparčiai, tačiau, jei tik reikia kreiptis kitur, tuojau susiduriame su dviem mūsų ekonomikos ydom — pirma — planavimu nuo pasiekto lygio, o antra — penkmečio planais, kuriuos koreguoti valdininkų biurokratija višaip kliudo, — pasakojo Algis Domarkas. — Štai kreipėmės į Vilniaus miesto Vykdomąjį komitetą kad paskirtų gamyklai 180 kvadratinų metrų plotą už teritorijos kur suplanavome pastatyti lietaus

vandens valymo įrenginius, į juos taipogi įsijungtų dar poros gretė esančių gamyklų lietaus kanalizacija. Jokio atsakymo negavom — šneka kaip į šulinį. Per rinkimus į šalies Aukščiausiąją Tarybą susivienijimo ekologinis klubas parašė šį dalyką išspręsti iškelti kandidatu į deputatus pirmąjį Vilniaus miesto partijos komiteto sekretorių Kęstutį Zalecką. Tas ant karštųjų viską pažadėjo, bet per rinkimų, matyt, irgi pamiršo...

Ir vis tik „Elfos“ Aplinkos apsaugos skyriui, nepaisant atskirų sunkumų ir nesėkmių, pavyko nuveikti jau nemaža. Nubausta apie trisdešimt technologinės ir gamybinės drausmės pažeidėjų — tai pasidarė akivaizdžiu agitaciniu faktu, kad dirbti reikia taip, kad kuo mažiau terštum vandenį ir orą. Ir svarbiausia, kad žmonės, dirbantys cechuose, tą pradeda suprasti, ima vykdyti gamtosauginius reikalavimus. Nutinka ir kuriozų: pernai susivienijimas sutaupe nemažai vandens, o šiemet valdininkai jau sumažino vandens limitą ir neduoda nė lašo daugiau, girdi, jums nereikia... Tai nejaugi vėl reikia griebtis tokios praktikos: jei neišnaudoji limito, tai atsukai krana ir tegu tyras, geriamas vanduo teka į kanalizaciją. Įvairiose gamybose toksiškos medžiagos keičiamos nepavojingomis, į Palemono keramikos gamyklą imta gabenti galvanikos cecho šlamus, kuriuose yra sunkiųjų metalų. Šių atliekų dabar nė gramas neišmetamas į sąvartynus...

Viktoras Armalis

VILNIS

Lithuanian Peoples' Bi-weekly (659-780)

Published bi-weekly, Thursday, except when preceded by a Holiday,
by the Workers Publishing Association, Inc.
Subscription rates in United States: one year \$15.00; Chicago \$17.00;
Canada, and other foreign countries — \$20.00.

POSTMASTER: Send address changes to the
VILNIS — 3116 So. Halsted St., Chicago, Ill. 60608 Phone 842-7325

Second class postage paid at Chicago, Illinois (U.S.P.S. 659-780)

AR BUS LIETUVOJE ŪKININKŲ?

Taip jau buvome įpratinti per pastaruosius trisdešimt metų: Lietuvos kaime galimos tik dvi gamybos formos: kolūkis ir tarybinis ūkis. Individualus ūkininkas buvo atmetas kaip „neperspektyvus“, o privatinė nuosavybė — iš viso prakeikta. Laikas pakoregavo šių teiginių „neklaidingumą“. Daugumoje tarybinių ūkių ir kolūkių, kur dirbama dideliais kolektyvais ir kiekvienam mokama ne už jo konkrečius rezultatus, o už vidurkį, taip ir nepasiekta tikėto aukšto darbo našumo. O juk dar Leninas sakė, kad kapitalizmą mes aplenksime tikrai darbo našumu — o ne išlydyto metalo kiekiu ar surinktu grūdų kiekiu. Deja, po jo mirties buvo užmiršti kokybiniai ekonomikos rodikliai ir buvo pernelyg susižavėta kiekybiniais.

Nuo šių metų pradžios Lietuvos žemės ūkyje ėmė pūsti nauji vėjai. Iš pradžių įvyko Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio organizuotas žemdirbių suvažiavimas. Vėliau, nepraėjus nė mėnesiui, tokį pat renginį surengė Lietuvos vyriausybė. Ką bendra turi abu šie suvažiavimai? Pagaliau atsigrįžta į žmogų, į žemdirbį. Pripažinta, kad šalia valstybinės, kooperatinės žemės ūkio ūkininkavimo formų turi teisę egzistuoti ir individuali, arba privatinė. Parengtas (kol kas pirmasis visoje Tarybų Sąjungoje) Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymo dėl valstiečių ūkių Lietuvos TSR projektas. Vienas iš jo punktų skelbia, kad „žemė, kaip išimtinė valstybės nuosavybė, valstiečio ūkiui suteikiama neterminuotam naudojimui ir nemokamai“. Įstatyme numatytas ir valstiečių ūkių kreditavimas, technikos, kitų materialinių vertybių įsigijimo sąlygos. Kitas reikalas, aišku, kaip tai bus įgyvendinta praktikoje: juk puikiai žinoma, koks yra žemės ūkio technikos stygius, kaip sparčiai kyla jos kainos. Jei ūkiai su savo galingu „dovanų“ potencialu ne viską gauna, kaip bus su individualiu ūkininku? Tačiau tai, kaip sakoma, kristalizuosis ateityje. Svarbiausia, kad tokio įstatymo projektas paruoštas, paskelbtas ir pateiktas svar-

Pelnas iš mokslinių idėjų

Lietuvos mokslininkai ir išradėjai turi sukaupę daug išradimų ir pažangių idėjų, tačiau jų kelias į gamybą, o ypač į ekologines jos šakas iki šiol buvo pernelyg lėtas. Ši ne itin džiugi tiesa buvo svarstyta serijoje Lietuvos mokslinės techninės kūrybos draugijos respublikinės tarybos posėdžių. Draugijoje dabar vyksta spartus persitvarkymas, imamasi aktyvios veiklos. Kaip paspartinti pažangą įmonėse, kaip padėti joms gaminti pasaulinio lygio produkciją?

Specialistų nuomonė buvo vieninga: aukcionai, kur parduodami išradimai ir techninės naujovės, problemos neišspręs, reikalingi nuolatiniai mokslininkų ir išradėjų kontaktai su gamybininkais, plati mokslinių ir techninių naujovių rinka, kurioje įmonių atsto-

tyti visuomenė. Planuojama, kad ji turėtų priimti Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba vasaros sesijoje.

O kaip Lietuvos žemdirbiai — ar nori jie individualiai ūkininkauti? Kad atsakytų į šį klausimą, nukelčiau telefono ragelį ir paskambinau į keliolika Respublikos rajonų agropromoninių susivienijimų. Ir, kas keisčiausia, kovo mėnesį, kai aš skambinausi telefonu, norinčių individualiai ūkininkauti dar nebuvo... Suvalkijoje! Matyt, numelioruotų laukų plotai, sustabintos gyvenvietės, vienkiemų apnykimas padarė savo. Tačiau individualių ūkininkų dar nėra ir Dzūkijoje, kur sąlygos tokia ūkininkavimo formai itin palankios. Ir konkrečiai — Varėnos ir Lazdijų rajonuose.

— Lankiausi ne viename ūkyje, — pasakojo Varėnos rajono agropromoninio susivienijimo pirmininkas Zigmas Vaižaitis. — Sakiau, jei bijote kalbėtis su manimi prie žmonių, ateikit tiesiai pas mane. Deja, žmonės neskuba. Vienas kitas prasitarė: „O, kad taip būčiau dvidešimčia metų jaunesnis, o dabar“... Taigi, senesni žmonės dvejoja, o jaunesni — nedrįsta imtis atsakomybės.

Lazdijų rajono agropromoninio susivienijimo pirmininkas Saulius Vainius:

— Kol kas visi laukia, kai bus patvirtintas įstatymas dėl valstiečių ūkių. O gaila, dabar pats darbmetis — prarandamas brangus laikas.

Kai kas laiko tuščiai neleidžia — žemdirbiai, norintys individualiai ūkininkauti, buriasi į Lietuvos ūkininkų sąjungą. Dabar, pavasarį, vyksta rajoninės šios organizacijos konferencijos, o vasarą ji planuoja šaukti respublikinį suvažiavimą.

O gyvenimas vietoje nestovi: individualių ūkininkų, nesulaukusiu minėto įstatymo priėmimo, jau yra Tauragės, Raseinių, Telšių, Akmenės, Ukmergės, Švenčionių, Kaišiadorių, Prienų rajonuose. Žmonės, nepaisydami visų gresiančių sunkumų, ryžtasi ir imasi individualiai ūkininkauti.

Arūnas Marcinkevičius

vai galėtų išsirkinti sau reikalingus projektus. Kol kas mokslininkai ir išradėjai pernelyg užimti žmonės, kad patys galėtų ieškoti sau klientų. Tuo tikslu prie mokslinės techninės kūrybos draugijos įsteigtas mokslinių techninių paslaugų ir jų propagandos centras. Jis jau priėmė iš įmonių pirmuosius užsakymus. Jei centro idėjų banke nebus reikalingų projektų ir idėjų, spręsti gamybininkams rūpimai problemai sudaromi laikini kūrybiniai kolektyvai. Norą dalyvauti juose pareiškė daug garsių respublikos mokslininkų ir išradėjų. Centras taipogi imasi užmegzti tarptautinius kontaktus su atitinkamomis organizacijomis užsienyje. Manoma, kad pelnas, gaunamas nuo intensyviai panaudojamu mokslinių techninių idėjų

Bulavajos mieste sukonzentruota atgimstančios Zimbabvės pramonė. Čia matome vieną šio miesto gatvių.

“Aš — ūkio kumetis”

pasakė, apsilankius pas jį, buvęs Tauragės rajono Sešuvies kolūko traktorininkas, o dabar individualus ūkininkas Telesforas Juškys. Kodėl?

Penkiasdešimt trejų metų Telesforas Juškys nuo jaunystės dirbo traktorininku. Paskutiniuosius 14 metų — čia, Sešuvies kolūkyje. Tiksliau — iki 1987-ųjų metų vasaros. Tų metų pavasarį ūkyje lankėsi svečiai iš Vilniaus — Žemės ūkio ekonomikos instituto darbuotojai K. Prunskienė, E. Rudys, rajono agronomas V. Pečiulis. Svečiai ragino imtis naujų ūkininkavimo formų, t. y. tų, kurios buvo „pamirštos“ pokario metais. T. Juškys lyg ir nutarė pabandyti savarankiškai ūkininkauti. Ir rajone, atrodė, susitarė. Tačiau visa tai, deja, dar reikėjo suderinti ir Vilniuje, respublikiniame Agropromoniniame komitete. Jo pirmininkas J. Bernatavičius visą reikalą nukirto viena fraze: „Ne tam kovojome, kad dvarus atstatinėtume“.

Ir atsitik tu man taip, kad nepraėjo nė 3—4 mėnesiai, kai 1987 metų birželio plenumo M. Gorbačiovas pasisakė ir už šeimynines fermas! Ir taip tų metų vasarą šešiese — Juškys su žmona bei su dviejų vaikų šeimomis iš ūkio paėmė fermą, 20 karvių, ganyklą. Be to, ūkio sąskaita atstatė seną kiaulidę. Ūkis suteikė ir 30 tūkstančių rublių paskolą. Per tą laiką Juškių ūkis žymiai praturtėjo. Dabar jie turi 90 ha žemės, 34 karves, 21 veršelį, 5 telyčias, 4 traktorius. Kol kas — be nuosavybės teisių: žemė, karvės, technika jiems tik išnuomoti. Tačiau, nepaisant to, atrodytų, reikalai krypsta į gerąją pusę. Tačiau suteikim žodį pačiam T. Juškiui:

— Kokia neteisybė! Visą perkame tokiomis pat kainomis, kaip ir ūkis, tačiau kai reikia parduoti... Štai mėsa valstybei aš galiu parduoti tik per kolūką. Valstybė ūkiui už grynos mėsos kilogramą moka 3 rublius, ūkis man — jau tik 1,86 rb. Kodėl? Techniką nuo-

mojam, tačiau kuru, o ypač remontu, turim rūpintis patys. Ūkis žadėjo duoti dar telyčių, o dabar nebeduoda.

Ūkininkas vardijo ir daugiau bėdų: per pigiai mokama už pieną (už 1 litrą — tik 37 kap., kai puslitrinis limonado kainuoja 50 kap.), didelės kombinuotųjų pašarų kainos. Ir, kas žmogų labiausiai piktyna, kad pieną ir mėšą jis turi parduoti tik per ūkį. Pernai jis šitaip valstybei pateikė 137 tonas pieno ir 9 tonas mėsos. Ūkis pernai už tai, nė piršto nepajudinęs, gavo 17 tūkstančių rublių pelno.

Telesforas Juškys — už ūkį su paveldėjimo teise. Ir kad ūkininkas pats galėtų pasirinkti, iš ko pirkti, ir kam parduoti. Įstatyme dėl valstiečių ūkių apie tai ir kalbama, tik kada šis įstatymas bus priimtas? O kol kas T. Juškys save laiko ne ūkininku, ne fermeriu, o ūkio kumečiu — geležine grandine prie pastarojo prirakintu.

— Kai aš turėsiu savo žemę, savo bandą, savo techniką... O kol kas aš — ūkio gamybinį planą vykdytojas. Ir tai, kad mes visi pernai per mėnesį uždribome po tris šimtus rublių — dar nieko nereikia. Reikia tvirtų garantijų ir perspektyvų ateičiai. O jei matysiu, kad reikalai eina blogyn, iš sodyboje augančių beržų susirišiu šluotą ir eisiu gyvenvietės gatvių šluoti. Ir žiūrėsiu kuo mažiau dirbti.

Nesinorėtų šio pasakojimo baigti tokia minoriška gaida. Ko lietuvis jau imasi, tai paprastai pusiaukelėje jau nemeta. Tokių, kaip T. Juškys Lietuvoje, — jau ne viena dešimtis, kuriasi ir stiprėja Lietuvos ūkininkų sąjunga. Vasaros pradžioje Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba svarstys įstatymą dėl valstiečių ūkių Lietuvos TSR. Tad individualus ūkininkavimas bus teisiškai įtvirtintas. Nors ir pavėluotai, tačiau pagaliau įsisąmoninta, kad šalia kolūkio ir tarybinio ūkio turi teisę egzistuoti ir individualus valstiečio ūkis.

Arūnas Marcinkevičius

“Lietuvaitėms” Karaliaučiuje (Kaliningrade)

Lietuvos liaudies teatras-studija „Ažuolas“ žinomas ne tik Lietuvoje. Žino jį Lenkijos, Baltarusijos, Latvijos lietuviai. Neseniai svečiavosi Kaliningrade, kur vaidino L. Didžiulienės-Zmonos komediją „Lietuvaitės“.

Apie viešnagę paprasčiau pasakoti teatro artistą Petrą Pečiūrą.

— Šią išvyką suruošė Lietuvos ir Kaliningrado Kultūros fondai. Tai, regis, buvo pirmas lietuviškas spektaklis šio miesto istorijoje. Į spektaklį susirinko ne tik lietuviai. Atsilankė ir kitų tautybių žmonės. Sakyčiau, įvyko savotiška dviejų teatrų šventė. Po mūsų spektaklio Kaliningrado Jūrininkų

kultūros rūmų liaudies teatras suvaidino keletą ištraukų iš Just. Marcinkevičiaus „Mindaugo“.

Teatrai ir prie Jūrininkų kultūros rūmų besikuriantis lietuviška draugija susitarė toliau bendradarbiauti.

Malonu buvo girdėti, kad Kaliningrado lietuviai plečia savo kultūrinę veiklą.

O nuo rązųjų mokslo metų žada atidaryti vidurinėse mokyklose lietuviškas klases.

Manau, kad greitai laiku vilniečiai pamatys Kaliningrado liaudies teatrą savo mieste.

Sofija Stanevičiūtė

Vilnis, 1989 m. rugsėjo 14 d.

ŽMONĖS IR DATOS

RUGSĖJO 20 DIENĄ
PRIEŠ 125 METUS

gimė lietuvių publicistas, literatas Antanas Vilkutaitis-Keturakis. „Lietuvių literatūros istorijos“ pirmajame tome rašoma: „Iš pirmųjų dramaturgijos kūrinių ypač didelio populiarumo susilaukė 1895 metais išleista Keturakio komedija „Amerika pirtyje“. Manoma, kad šiuo slapyvardžiu pasirašinėjo Antanas Vilkutaitis, paskelbęs spaudoje keletą vertingų apsakymų, nemažą pluoštą publicistinių rašinių bei vertimų. Tad kas gi buvo plačiai žinomos komedijos „Amerika pirtyje“ autorius? Apie jį vaikystė tėra likę tik kai kurios užuominos. Žinoma, jog 1875 metais jis įstojo į Marijampolės progimnaziją. Mokėsi kartu su Pranu Mašiotu ir Antanu Krikščiukaičiu-Aišbe, su kuriais vėliau neišsiskyrė ir Maskvos universitete. Antanas Vilkutaitis visapusiškai lavinosi: baigęs Maskvos universiteto fizikos-matematikos fakultetą, įstojo į Petrogrado kelių institutą. Tai buvo veiklos žmogus, nerimstantis, su valstietišku atkaklumu plūstantis ir kitus lenkiantis prie darbo. Be senųjų graikų ir lotynų, iš vaikystės mokėtos lenkų kalbos, pamazdu dar išmoko prancūzų, vokiečių kalbas ir prieš jį atsivėrė Vakarų Europos literatūros lobiai. Dar mokydamasis Maskvoje, sekė Rusijos teatrinį gyvenimą, svartėję su teatralais ir pradėjo svajoti apie lietuvišką teatrą ir dramaturgiją, lankė parodas, mokėsi tapyti. ...1893 metais „Varpo“ 9 numerįje skelbiamas dramos konkursas. Su šiuo konkursu tiesiog susijęs jau minėtos komedijos gimimas. Čia autoriui visų pirma rūpėjo išjuokti naivią, paiką tėvynės palikimo idėją, pasišaipyti iš kaimo lengvabūdių. „Amerika pirtyje“ pirmą kartą buvo pastatyta Palangoje 1899 metais. Tai buvo pirmas viešas spektaklis, pastatytas Lietuvoje. Pjesė tuojau pat buvo išversta ir į kitas kalbas.

Antanas Vilkutaitis-Keturakis mirė 1903 metais Peterburge. Ten ir palaidotas. Liko mums gyva, sodri, sklidina meilės gimtąjam kraštui kūryba. 1966 metais „Vagos“ leidykla atskiru leidiniu išleido „Ameriką pirtyje“. 1976 metais išleisti Keturakio „Rinktiniai raštai“. 1981 metais išėjo Vinco Kuz-

micko monografija „Antanas Vilkutaitis-Keturakis“.

RUGSĖJO 20 DIENĄ
PRIEŠ 120 METŲ

gimė lietuvių rašytojas Juozas Tumas-Vaižgantas. Kartu jis buvo literatūros istorikas ir kritikas, visuomenės veikėjas. Rašytojas pavaizdavo reikšmingus praėjusio amžiaus pabaigos ir šio amžiaus pradžios Lietuvos visuomeninio gyvenimo momentus, socialinius santykius, atskleidė būdingus žmonių psichologijos bruožus, atkūrė turtingą buitinių-etnografinį krašto koloritą. Juozas Tumas-Vaižgantas — puikus meninio žodžio meistras, pasižymėjęs labai vaizdinga liaudiška kalba. Stambiausias jo veikalas — „Pragiedruliai“. Trys šio kūrinio tomai pasirodė jau paskutiniuoju rašytojo kūrybos laikotarpiu. Tai paskutinis Vaižganto kūrybinis sumanymas, paliekantis mums ir tokių vaizdų: „Sodžiaus gyvenimas tiesiog bausis savo tūstumu. Vasaros darbai, prarydami visą žmonių laiką, pavergdami jų akis ir ausis, bepalieka nepalytėtą jų vaizduotę. Tiesa, daugumos sunkiai dirbančių žmonių taip sustingsta visi kūno sąnariai, jog tarytum ir jų smegenys kiaušuose sustingsta. Ką jau bekalbėsi apie vaizduotę, kad ir paprastieji jausmai sunkiai beįvairuoja. Vis dėlto šis tūkstančio ar daugiau sodiečių randasi po vieną antrą žmogų tokiu sielos įtaisu, kurs nesiliauja dirbęs ir kūno varguose. Kas gi be jų būtų mums pridainavę tiek tūkstančių dainų, prisekę tiek pasakų, davę tiek priežodžių, patarlių, pertarmių, tiek palyginimų su visais pačiais smulkiausiai gautos dalykais: visa to, ką mes vadiname liaudies kūryba, jos kultūros reiškinium“.

Mirė Juozas Tumas-Vaižgantas 1933 metais.

RUGSĖJO 29 DIENĄ
PRIEŠ 100 METŲ

gimė revoliucionierius Julius Znelis... Buvo tamsi lapkričio naktis. Iš Zalionės miško išėjo vienišas keleivis, atidžiai apsižvalgė ir perėjęs Alytaus—Marijampolės plentą, pasuko lauko keliuku. Gimtasis Dalginės kaimas dunksojo tarp neaukštų kalvelių. Priėjęs sukly-

pusią, prie žemės prigludusią trobelę, keleivis pasibeldė į langą... Julius... Motina savo akimis netikėjo, paskui nenuleisdama jų nuo sulysusio brangaus veido, klausėsi ilgo sūnaus pasakojimo apie gyvenimą Petrograde, apie pavojingą kelią į gimtinę per okupuotas teritorijas... Juliaus Znelio svajonė buvo mokyti vaikus. 1916 metais Petrograde jis gavo liaudies mokytojo teises, rengėsi grįžti į gimtinę ir čia mokytojauti. Tačiau audringieji 1917-ieji metai į savo sukūrį įtraukė ir Julijų. Susipažinęs su Kapsuku, Angariečiu, jis dalyvavo Spalio revoliucijoje. Po to grįžo į Lietuvą. Liudvinavo valsčiuje kūrė komunistines kuopeles, dalyvavo LKP I suvažiavime. Netrukus jo gyvenimas baigėsi tragikai. Tai buvo vasario 13-oji. „Tos dienos naktį, — pasakoja savo prisiminimuose Juliaus brolis Juozas, — Julius su Juozu Gabriu, taip pat Antanas bei Bronius Mockevičiai ir aš rogėmis išvažiavome prie Seštokų—Krasnos geležinkelio. Buvo nutarta jį išardyti, kad besitraukdami vokiečiai negalėtų išsigabenti iš darbo žmonių prisiplėštų gėrybių. Įvykdžius užduotį, Julius su Gabriu patraukė į Pėdiškius, kur buvo numatytas susirinkimas, o visi kiti grįžome atgal. Bet broliui ir Juozui Gabriui taip ir neteko pamatyti gimtųjų vietų. Grįžtant Zaliosios tarpumiškėje, ant plento, juos užklupo iš Alytaus besitraukiantieji... Po kelių dienų sužinojome, kad Juliaus jau nebėra gyvo. Po ilgų ir nežmoniškų kančinių jį ir Juozą Gabrielį buržuaziniai nacionalistai sušaudė ir pakiso po Šešupės ledu...“

PRIEŠ 100 METŲ

gimė Amerikos lietuvių visuomenės veikėja, literatė Kotryna Sinkevičiūtė-Pakušaitienė. Jos gimtinė — Vilkaviškio rajono Majoriškių kaimas. 1913 metais ji apsigyveno Jungtinėse Amerikos Valstijose. Dalyvavo lietuvių darbininkų susivienijimo Amerikoje, Lietuvių socialistų sąjungos veikloje. Bendradarbiavo „Laisvės“ laikraštyje, „Motėrų balso“ žurnale. Yra parašiusi eilėraščių, pjesę „Zingsnis prie šviesos“, kuri buvo išspausdinta 1914 metais Bostone, „Keleivio“ laikraščio spaustuviėje. Knygelė pasirašyta slapyvardžiu K. S. Lietuvaitė. Joje vaizduojami 1905—1907 metų įvykiai Lietuvoje. Dvaro bernai ir mergos, sunkiai

Pinigus yra kur investuoti

Su kitokia nuotaika gyveni, kai gali pats savo pinigus skaičiuoti. Taip dabar vis pagalvoja Kupiškio rajono Antašavos kolūkio žemdirbiai. Čia kasmet stambios sumos iš gauto pelno skiriamos kultūrinėms ir buitinėms reikmėms.

Tuo nesunku įsitikinti, kai užėjusi į kolūkio šachmatininkų klubą. Koks gi kolūkis jį anksčiau turėjo! Vien tik golfo aikštelės dydžio šachmatų lenta su žmogaus dydžio pjaustinėtomis figūromis, kurias sukūrė liaudies meistrai, ko verta. Žinoma, klubo įrengimas kainavo, tačiau dabar čia daugelis smagiai praleidžia laiką.

Antašavoje yra ir dar viena naujiena: čia atidarytas už ūkio pinigus pastatytas kultūros ir sporto kompleksas. Jį sudaro kultūros namai ir sporto salė. Čia kas savaitgalį tai artistai koncertuoja, tai šėlsta sportinės sirgalių aistros, o etnografinis kolūkio ansamblis jau spėjo pagarsėti už rajono ribų — jis irgi repetuoja naujame komplekse.

Siemet kultūrinėms reikmėms bus skirta 370 tūkstančių rublių. Numatoma pastatyti penkis gyvenamuosius namus, baigti telefonų stoties statybą, kavinę, o metų pabaigoje bus padėti pamatai naujai didelei statybai — sveikatingumo kompleksas iškilis Antašavos pašonėje, ir čia galės daug smagių valandų praleisti ir senas, ir jaunas.

Viktoras Antanaitis

dirbdami, dainuoja:

Užtrauksim naują giesmę,

Kurią jaunimas tesupras; Ne taip dainuosim, kaip lig šiolei,

Kitas dūmosime dūmas.

Caro žandarai, žmonių vadinami raudonsiūliais, čia pavaizduoti kaip carinės imperijos saugotojai, laisvo žodžio ir spaudos persekiotojai. Gale įdėtas monologas „Našlaitė“, apverkiantis jaunuolį, žuvusį nuo caro budelių rankos. Knygelė buvo perspausdinta Voroneže 1914 metais.

Taigi Kotryna Sinkevičiūtė-Pakušaitienė buvo viena iš pirmųjų proletarinių rašytojų, mažai mūsų visuomenei nežinomų.

GVAZDIKŲ MARIOS, POMIDORŲ MIŠKAS

Daržininkystės brigadininkė Elena Malinovskaja.

Slame šiltnamyje šėlininkauja gėlininkės Marija Gecevič, brigadininkė Teresė Adamovič (priekyje) ir Leonora Cepullontis.

Kadaise Šalčininkų rajone, netoli Jaišiūnų pastačius „Merkio“ tarpukinę gyvulininkystės įmonę, joje ir tebuvo vien tvartai bei kiti šiai didžiulei fermai būtinai pastatai. Dabar įmonė, plėsdama savo veiklą, tapo solidžia agrofirma. Baigiamas įreng-

ti mėsos konservų cechas, pradėtas statyti mėsos kombinatas. Čia pat prisidėjęs tarpukinis žirgų treniravimo punktas su arklidėmis, maniežu, netrukus pradėsiančiu veikti hipodromu — juk taikoma penkiasdešimt sportinių žirgų.

Nieko nebestebina ir visas

hektaras stiklu dengtų šiltnamių, kuriuose vienodai erdvi ir gėlėms, ir daržovėms. Jų visuomet prireikia savam kolektyvui, o kad pirkėjai labai giliai pomidorus, agurkus. Ką gi, ši produkcija ir išvaizdi, ir sveika.

Auginama tik natūraliame, vien organinėmis medžiagomis tręštame dirvožemyje, augalų kenkė-

jai vėlgi naikinami ne chemikalais, o biologinėmis priemonėmis. Gerą savo įmonės markę žmonės brangina, o jei produkcija turi paklausą, nauda visiems. Pavyzdžiui, vien gėles per pirmąjį pusmetį davė pusantro šimto tūkstančių rublių pelno.

Demografinis Lietuvos portretas

Paskelbti Lietuvoje sausio mėnesį įvykusio gyventojų surašymo preliminarūs rezultatai. Jie rodo, kad šių metų sausio 12 dieną Lietuvoje gyveno 3 milijonai 690 tūkstančių žmonių — per praėjusį dešimtmetį respublikoje gyventojų pagausėjo 292 tūkstančiais. Papasakoti apie demografinę situaciją Lietuvoje, socialinius jos aspektus paprašė LTSR valstybinio statistikos komiteto pirmininko pavaduotoją Zenoną Kuncevičių:

— Per praėjusį dešimtmetį miesto gyventojų skaičius išaugo 447 tūkstančiais. Iš to skaičiaus 155 tūkstančius sudaro kaimo arba provincijos miestelių gyventojai. Tiesa, migracija į miestus buvo mažesnė nei ankstesnio surašymo duomenimis, tačiau žymi. Miesto gyventojų skaičiumi Lietuva dabar atsilieka tik nuo RTFSR, kur miestuose gyvena 74 procentai žmonių, Estijos — 72 procentai, Latvijos — 71 procentas miestiečių. Taigi neabejotinai pasivijome išsivysčiusias šalis, tačiau jose, o ypač Europoje, jau pastebimas atvirkščias procesas — gyventojai grįžta į kaimą.

Demografinė situacija Lietuvoje sudėtinga, nepalanki normaliai kartų kaitai. Štai 1988 metais gimė 56,8 tūkstančio vaikų, bet šis skaičius 2,6 tūkstančio mažesnis nei 1987 metais. Gimimų koeficientas 1000 gyventojų sumažėjo nuo 16,2 iki 15,5. Tiesa, jis didesnis nei Latvijoje ir Estijoje. Deja, ūgtelėjo ir mirčių koeficientas: nuo 10,1 iki 10,3 tūkstančiui gyventojų. Suprantama, kad natūralus gyventojų prieaugis sumažėjo. Kaip ir visoje Europoje mūsų visuomenė „sensta“, gausėja vyresnio ir pensinio amžiaus žmonių. Kol kas vidutinis Lietuvos gyventojų amžius — 35 metai (vyrų — 33, o moterų — 37 metai). Mieste šis skaičius kiek mažesnis — 33, užtat kaime siekia 39 metus. Aki vaizdu, kad vyresnio amžiaus žmonių pirmiausia dėl migracijos gausėja kaimo vietovėse, nors čia kaip ir anksčiau gimsta daugiausia vaikų: mieste tūkstančiui gyventojų tenka 15, o kaime — 16,3 naujagimių. Vyresnių moterų daugiau todėl, kad jų aplamai daugiau negu vyrų: 1750 tūkstančių vyrų tenka 1940 tūkstančių moterų.

Tūkstančiui vyrų tenka 1109 moterys. Palyginti su praėjusio gyventojų surašymo rezultatais, šis santykis kiek sumažėjo — dešimčia žmonių...

— Jei natūralus gyventojų prieaugis silpsta, — galbūt gyventojų skaičius auga migracijos iš kitų respublikų sąskaita?

— Tik dalinai, nes ši tendencija prislopo: pernai atvykusių iš ki-

tų šalies regionų buvo tik 7000 daugiau negu išvykusių iš mūsų Respublikos, bet šis skaičius jau buvo 900 žmonių mažesnis negu 1987 metais...

— Matyt, taip atsitiko dėl kai kurių priemonių, kurias priėmė miestų vykdomųjų komitetų plenumai — įvestas mokesčiai už atskviestus darbininkus ir specialistus?

— Tikriausiai čia — socialinių aspektų pasekmė...

— Kokių tautybių žmonės gyvena Lietuvoje?

— Šis rodiklis nesikeičia arba pasikeis labai nežymiai, palyginti su praėjusio gyventojų surašymo duomenimis. Tai — 115 tautybių. Karaimų buvo surašyta anksčiau 350, totorių — 4000, vokiečių — 2600, čigonų — 2300, armėnų — apie 1000, gruzinų — 600, kazachų — 560 ir t. t. Pagrindinių gyventojų skaičių sudaro keturių tautybių piliečiai: lietuviai — 80 procentų, rusai — apie 9 procentus, lenkai — apie 7 procentus, baltarusiai — apie 2 procentus...

Respublikos gyventojų tankumas padidėjo nuo 52 viename kvadratiname kilometre 1979 metais iki 57 žmonių nunai. Miestų demografija pakito kiek žymiau. Vilniuje 1979 metais gyveno 481 tūkstantis gyventojų, o dabar 582 tūkstančiai, Kaune gyventojų pagausėjo nuo 370 tūkstančių iki 423 tūkstančių, Klaipėdoje per dešimtmetį — 28, Šiauliuose — 27, Panevėžyje — 24, Alytuje — 18, Marijampolėje — 13 tūkstančių žmonių... Per 10 metų sparčiausiai augo gyventojų skaičius Sniečkųje — 5, Elektrėnuose — 1,8, Mažeikiuose — 1,7, Šalčininkuose — 1,6, Varėnoje — 1,5, Utenoje — 1,5 karto. Suprantama, kad šie demografiniai procesai buvo susieti su naujų įmonių statyba, pramonės vystymu šiuose miestuose ir rajonų centruose.

Kaimo gyventojų skaičius sumažėjo visuose rajonuose, išskyrus porą — Vilniaus ir Kauno.

Paskutiniojo gyventojų surašymo duomenys bus daug tikslesni ir išsamesni nei ankstesnių tokių akcijų. Dabar preliminarūs jo rezultatus tikslina Statistikos komiteto skaičiavimo centras. Žinosime, kiek turime ilgaamžių, kiek inžinierių, kiek darželinukų, kiek šeimų aprūpinta butais ir kiek jų laukia... Detalūs surašymo duomenys apie gyventojų sudėtį pagal lytį, amžių, tautybes, gimtąją kalbą, išsimokslinimą, šeimyninę padėtį ir šeimų struktūrą, butų sąlygas bus parengti iki ateinančių metų pradžios. Jie bus paskelbti atskiruose statistikos leidiniuose, spaudoje.

Kalbėjosi Viktoras Armalis

Pirmasis išnuomotas institutas

Pirmąją respublikoje mokslinio tyrimo įstaigą, kurią išnuomojo kolektyvas, tapo Vietinės pramonės ministerijos Konstravimo, projektavimo ir technologijos institutas Vilniuje. Pagal sutartį jam perduoti pagrindiniai ir apyvartiniai fondai. Kol kas šis eksperimentas truks metus, jei pasiseks gerai tvarkytis, mokslininkai ir gamybininkai sutartį pratęs.

— Mūsų instituto misija — diegti šakos įmonėse naujausią technologiją ir kitus mokslinės techninės pažangos rezultatus, siekti, kad būtų gaminama tik pasaulinio lygio produkcija, — kalbėjo instituto direktorius Arūnas Ramonis, — tačiau dėl savarankiškumo stokos ją atlikti buvo keblu. Taigi mes dabar įsipareigojome šakos

įmones pilnai aprūpinti reikiamais įrengimais, kuriuos gamina mūsų mini gamykla, bei reikalingomis naujiems gaminiams išleisti technologijomis...

Sutartyje matyti, kad instituto kolektyvas numato dvigubai padidinti eksperimentinės gamybos apimtį, jos turėtų šiemet siekti 400 tūkstančių rublių. Jau pradėdama technologinės įrangos gamyba — anksčiau ji buvo tik projektuojama. Gautas pelnas bus panaudotas ne tik premijiniams fondai, numatoma jau šiemet Vilniuje statyti laboratorinį instituto korpusą. Į vietinės pramonės mokslininkus dabar žiūri visa Lietuva. Juk nuo to, kaip pasiseks jiems, priklausos, ar tokiu keliu eis kiti moksliniai kolektyvai. **Julius Mikellonis**

DVASIOS TAURUMO APRAIŠKOS

„Dora“ — Lietuvos etinės kultūros draugijos „Ethos“ žurnalas. Pirmasis jo numeris pasirodė ant prekystalių. Tačiau žodis prekystalis nelabai siejasi su šio leidinio turiniu. Teisingiau būtų sakyti, kad naujasis žurnalas įėjo į mūsų gyvenimą kaip ilgai lauktas visuomeninis įvykis.

— Lietuvos etinės kultūros draugija pradeda leisti tęstinį leidinį „Dora“, kurio tikslas — žadinti ir gaivinti tautos dvasią, išaukštinti žmogų ir ginti jo orumą, skleisti žmoniškumą, aktyviai šalinti įvairias bedvasiškumo ir amoralizmo apraiškas, — sakoma redkolegijos kreipimesi į visuomenę.

Leidinio dėmesio centre — dramatiška dabartinio žmogaus dvasinė situacija, jo dorovinių kolizijų ir konfliktų, vertybinių orientacijų, pasirinkimo ir apsisprendimo, laisvės ir atsakomybės, sąžinės, pareigos, saviauklos problemos. Jau iš pirmojo „Doros“ numerio matyti, kad siekiama puoselėti bei propaguoti ekologinę ir profesinę etiką, šeimos atgimimą, taurius dorovinius santykius.

Su rubrika „Aukščiausios vertybės“ spausdinamas leidinio atsakingojo redaktoriaus Vincento Žemaičio straipsnis-ese „Už dvasinį tautos atsinaujinimą“, kuriame sakoma: „Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje bus pastatyti galingi vandens valymo įrenginiai ir, esame tikri, mūsų upės bei vandens telkiniai greitai laiku apšvalys. Bet kas ir kada

apšvalys mūsų užterštą dvasią, kas apšvarins mūsų sielas ir sąžinę? Kas ir kada sukurs bei įrengs dorovinio apšvalymo mechanizmus? O juk dvasios užterštumas — ne menkesnė problema kaip dabartinė kritiška ekologinė situacija“. Unisonu šiam straipsniui skamba Romo Žibaičio apmąstymai „Kelkime kartu su Tėvyne“, juose keliama žmogaus dabartinės būties ir gyvenimo prasmės problema. Pirmajame „Doros“ numeryje nio, Justino Marcinkevičiaus, Marytės Kontrimaitės poezija dorovine tematika. Ekologinės etikos problemoms skirtas Česlovo Kalendos straipsnis „Homo demons“ Nacionalinių santykių klausimui, bendravimo kultūros problemai parašytas Vlado Gaidžio straipsnis „Vieno konflikto anatomija“. „Doros“ aprėpiamų klausimų ratas — platus, jame ras dvasinio peno, pasisėms taurumo ir gėrio įvairių profesijų ir išsilavinimo žmonės. Na, o rubrika „Nusikaltimai žmoniškumui“, su kuria spausdinami Anastazijos Senkutės Pileckienės prisiminimai apie tremties kelius, patrauks kiekvieno dėmesį. „Dora“ imasi nelengvo uždavinio, kuris visuomenės demokratizavimo, pertvarkos vėjų sąlygomis pasidarė vienu aktualiausių — budinti mūmuse žmogų, pilietai, tėvų, jaučiantį atsakomybę už save ir už tuos, kurie ateis į pasaulį po mūsų. Tebus šis kelias žurnalo kolektyvui sėkmingas.

Raimondas Luinys

Kokiais pinigais mokėta anamety...

ŠTAI Į TOKĮ KLAUSIMĄ DUODA ATSAKYMĄ Kaune, Profsąjungų kultūros rūmuose, surengta kolekcionieriaus Prano Kyguolio surinkta pinigų paroda. Jos ypatumas, o tuo pačiu ir savo pomegiui atsidavusio žmogaus kolekcijos — ištis unikalus: jam pavyko surinkti XX amžiaus pirmosios pusės Pabaltijo valstybių pinigus. Tuo metu buvo Lietuvos, Latvijos ir Estijos valstybingumo atkūrimo laikotarpis, formuojama jų piniginių ženklų ir finansų sistema. Suprantama, kad parodoje galima išvysti nemaža istorinių įdomybių, susipažinti su Pabaltijo šalių pinigų kūrėjais.

Daugelio dėmesį patraukė Pirmojo pasaulinio karo metais vokiečių okupacinės valdžios įkurtos Rytų skolinamosios kasos ženklai, kurie 1916 metais buvo spausdinami Poznanėje ir vadinosi ostrubliais, o 1918 metais — jau Kaune ir pervardinti į ostmarkes. Liaudyje paplito ir prigijo ki-

tas šių piniginių ženklų pavadinimas — aukšiniai. Būtent šiuos „pinigus“ 1922 metais pakeitė litas. Parodoje eksponuojamos įvairaus nominalo lietuviškos valiutos monetos, sukurtos J. Zikaro. Jose išskirti J. Basanavičiaus, Vytauto Didžiojo, A. Smetonos portretai. Šiandien nedaugelis bežino, kad monetos iki 1925 metų buvo kaldinamos Anglijoje, Čekoslovakijoje ir Vokietijoje. Eksponuojama ir viena rečiausių 1 cento monetų, taip su ja buvo atsitikę todėl, kad elgetos, norėdami gauti didesnį atlyginimą, buvo jį išėmę iš apyvartos. Įdomūs ir komentarų lydimi Lietuvos Respublikos banknotai, sužinai apie jų kūrėjus — A. Galdiką, V. Jomantą, A. Varną, A. Žmuidzinavičių. Galim pamatyti, kaip atrodė jau anais laikais retais tapę 50 ar tūkstančio litų banknotai.

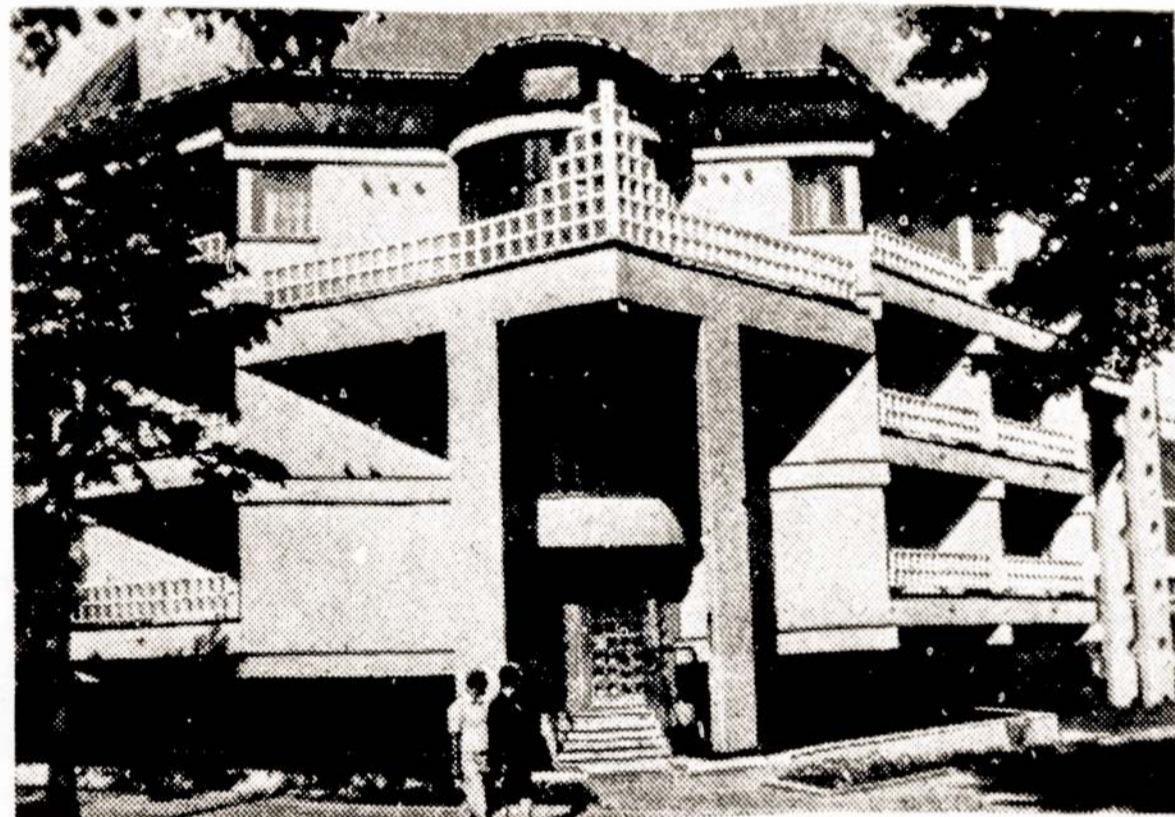
Nemaža dalis ekspozicijos skirta ir Latvijos ir Estijos pinigams jų istorijai. **Arčibaldas Pruskus**

Ateinančių metų pradžioje minėsime Antano Strazdo 120-ąsias gimimo metines. Kamajai — poeto poilsio vieta. Ant poeto kapo dažnai padedamos gėlės. Pasitinkant šį jubiliejų, vietas, susijusias su poeto gyvenimu ir kūryba, būtina gražiau sutvarkyti, su atgimstančia Lietuva atgims ir poeto atminimas. 1797 metais statyta Dilių (Biržų rajone) koplyčia. Keletą metų čia dirbo poetas. (B. Aleknavičiaus nuotr.)

Vilnius, 1989 m. rugsėjo 14 d

Pamatei kartą Baltiją — neužmirši. Traukia banguojanti jūra, gaiviantis oras. Atvykęs į Palangą skubi ant tilto pasveikinti jūros, paklausti bangų ošimo. Šiemet Palangos kurorto pirmuosius lankytojus priėmė "Rugelio" poilsio namai, naujai atgimę "Lino" poilsio namai bei gyvenamieji kompleksai, "Zuvėdros" sanatorija. Gatvėse išplėsta prekyba karštais užkandžiais. (R. Jankausko nuotr.)

Pop muzika ažuolių paunksnėje

Daugiausia muzikos klausytojų koncertus po atviru dangumi iki šiol sutraukdavo Palangoje vykstantis vasaros estradinės muzikos festivalis, tačiau Kauno Ažuolynas šią gegužę, atrodo, sumušė tuos rekordus. Neperdedant galima tvirtinti, kad dešimtys tūkstančių kauniečių ir tūkstančiai svečių iš visų respublikos kampečių pabuvojo Ažuolyne įsikūrusioje Kauno sporto kombinato estradoje, kur įvyko pirmasis Lietuvos istorijoje pop muzikos festivalis „Pop art“.

Iki šiol tokio renginio, atskleidžiančio visą šios muzikos krypties panoramą, nebuvo bandyta surengti, nors pop muziką Lietuvoje turi gana senas tradicijas, ją atlieka nemažai muzikinių kolektyvų. Būtent apie tai kalbėjo laidos režisierius ir vedėjas Artūras Kūnikis, kuris į renginio areną nusileido malūnsparniu. Festivalyje savo geriausias dainas ir naujausius kūrinius atliko kauniečiai pop muzikos grupės „Fanta“, „Vitražas“, „Prologas“, iš kitur dalyvavo grupės „Vilnius“, „Combo“, „Poliarizuoti stiklai“, „Rondo“, „Vairas“, iki šiol daug gastroliaavęs šalyje ir užsienyje, buvo pakviesti taipogi estų ir latvių muzikantai. Šiltai buvo žiūrovų sutikta jūmoro festivalyje išgarsėjusi nauja grupė „Savas kampas“.

Šventei buvo puikiai pasirengta, muzikos galima buvo klausyti visame Ažuolyne, čia pat paskanauti lietuviškų valgių, atsigaiivinti gira. Vakare dangų virš Kauno nušvietė išpūdingas fejerverkas, kurį festivalio rengėjų iššovė muzikantų garbei.

Evaldas Lapėnas

Pazyvėžimkime iki Bialystoko

Sitoks dalykas pasidarė dabar įmanomas, kaip ir galimybė nusikristi iš Vilniaus į Berlyną lėktuvu. Pirmą kartą pokarinės Lietuvos istorijoje atidarytas tarptautinis Lietuvos civilinės aviacijos valdybos maršrutas. O dabar nauja tarptautinių susisiekimų naujiena: atidaromas autobusų maršrutas Vilnius—Bialystokas (Lenkijos Liaudies Respublika).

Toks susitarimas neseniai pasirašytas su kaimyninės šalies transportininkų delegacija, viešėjusia Lietuvoje ir ieškojusia galimybių bendradarbiauti.

Naujasis maršrutas eis per Lazdijus ir Suvalkus. Šiuose tarpiniuose punktuose taisyti galimi Vilnis, 1989 m. rugsėjo 14 d.

nusipirkti bilietus. Lietuvos automobalininkai jau kelerius metus palaiko ryšius su Bialystoko transporto įmonėmis. Todėl neiškilo ypatingų techninių ir organizacinių sunkumų, organizuojant tarptautinę autotrasą.

Ateities planuose numatoma plėsti susisiekimą autobusais tarp Lenkijos ir Lietuvos: susitikimo Vilniuje metu aptartos galimybės autobusų maršrutais sujungti Lietuvos miestus su Varšuva, Suvalkų vaivadijos gyvenvietėmis ir miesteliais, Gdansku.

Pirmieji autobusai jau kursuoja tarp Vilniaus ir Bialystoko. Kelionės trukmė — 6 valandos 20 minučių. Jolanta Čepukaitytė

“Skaidrė” tapo Kauno kooperatininkų klubu

Kauno senamiestyje visam miestui iškart gerai žinomas tapo „Skaidrės“ kooperatyvo adresas. Čia jaukiose saliuokėse ir kabinetuose įsikūrė miesto kooperatininkų klubas. Tai pirmoji tokia vieta respublikoje, kuri savo veiklą rikiuoja pagal geriausias Anglijos klubų tradicijas.

Pirmiausia čia gali ne tik pailsėti, bet ir užmegzti dalykinį pokalbį, sudaryti naudingą sutartį, na, o tiems, kurių tikslas — tik pailsėti, rengiamos įdomios video-programos, susitikimai su teisininkais, kitų miestų kooperatininkais, vakaronės, o kartais ir pobūviai. Tačiau, anot klubo įkūrėjų, populiariausias variantas — suderinti

pramogą su reikalais. Tuo klube ir rūpinasi studija „Mudu abudu“.

Kaune šiuo metu užregistruota apie pusseptinto šimto kooperatyvų, kurie susibūrė į savo sąjungą „Kaunas“, koordinuojančią kooperatininkų veiklą, atstovaujančią jų interesus valstybinėse įstaigose, padedančią užmegzti tarptautinius ryšius. Kaune pradėtas leisti kooperatyvų sąjungos laikraštis „Bendrija“, kuris dabar tapo respublikos kooperatyvų organu. Klube jūs galite užmegzti ryšius su „Kauno“ darbuotojais, laikraščio redakcija, gauti iš jų tinkamą informaciją dominančiu klausimu. Taigi pirmasis kooperatininkų klubas respublikoje sėkmingai veikia. Jurgis Antanaitis

Pirmasis lietuviškas lėktuvas

Jau kuris laikas Panevėžio apylinkėse į dangų pakyla baltas kaip gulbė paukštis, tačiau visi žino, kad jo sparnai — žmogaus minties pagimdyti. Pirmą kartą nuo žemės baltasis lėktuvas atspilė birželio trečiąją. Jį pilotavo panevėžietis, aviacijos sporto entuziastas Vladas Kėsgaila.

Įdomiausia tai, kad Vladas Kėsgaila pats sukonstravo ir pastatė šį lėktuvą. Dabar jam duotas pavadinimas „Aušra“. Ką gi, pavadinimas simboliškas — galbūt šiam lėktuvui lemta pradėti lietuviškų sparnuotų paukščių seriją, kurios maršrutai nusiųtys į visus pasaulio kontinentus.

Vladas Kėsgaila aviakonstruktoriaus pašaukimą išgirdo jau seniai: 1960 metais jis įkūrė Šilutėje visuomeninį aviacijos klubą, kuris vėliau tapo vienu geriausių respublikoje. Tuo laiku Vladas Kėsgaila patobulino — motorizavo sklandytuvą „Žuvėdra“. Paskui jis motorizavo dar kelis sklandytuvus, bandymai pavyko. Vėliau Vladas Kėsgaila pereina dirbti į Prienų eksperimentinę sporto aviacijos gamyklą lakūnu bandytoju, ten irgi nenutraukia bandymų konstrukuoti skraidančius aparatus.

Jau Panevėžyje Vladas Kėsgaila ryžosi dideliui darbui — atkurti S. Dariaus ir S. Girėno „Lituaniką“, kuria narsieji pilotai išgarsino pasaulyje Lietuvos vardą. Naujoji „Lituanika“ sėkmingai kilo į dangų ir klausė šturvalo. Istorinio lėktuvo kopija buvo panaudota režisieriaus Raimondo Vabalio filme apie garsiausias visų laikų Lietuvos lakūnus ir jų tragišką lemtį.

Po šio bandymo, ir sėkmingo, panevėžietis konstruktorius ėmė galvoti apie lėktuviuką žemės ūkiui, mat, dabartiniai AN-ai — pernelyg dideli Lietuvos laukams, jų panaudojimas — ekologinis nusikaltimas: trąšos, chemikalai pasklinda labai dideliuose plotuose, patenka į vandens telkinius. Lėktuvas, kurį dabar panevėžiečiai rytais dažnai mato danguje, kaip tik ir yra šio konstruktoriaus sumanymo kūdikis. Vladui Kėsgailai įgyvendinti idėją padeda Panevėžio rajono „Aušros“ kolūkis. Dabar lėktuvas bandomas. Kai jo savybės, patikimumas, manevringumas, maksimalūs aukščiai ir minimalūs jau bus tvirtai nustatyti, bus, matyt, galvojama, kaip lėktuvą gaminti ir kaip pritaikyti žemės ūkyje. Valdas Araminas

Prieš 90 metų, 1899 rugpjūtį, Palangoje įvyko pirmasis viešas lietuviškas spektaklis — Keturakio „Amerika pirtyje“. Šiuo metu rugpjūčio 1-8 dienomis Palangoje šeštąjį kartą rengiamoje respublikos liaudies teatro šventėje buvo paminėtas šis jūmiejus. Kretingos rajono Kartenos kultūros namų kolektyvas į šventę buvo atvykęs su savo „Amerika pirtyje“. Kęstučio Jankausko nuotraukoje: Kartenos kolektyvas.

NAUJI ADRESAI

PAILSĖTI KVIEČIA „ŠILELIS“

Seimyninis kotedžas.

Netrukdam kitiems, galima pasiklausyti muzikos.

Netoli Anykščių įsikūrusius „Šilelio“ poilsio namus papildė naujas 117 vietų korpusas.

— Nekantriai laukeme, kol bus baigta statyti valgykla ir gyvenamasis korpusas, — sako poilsio namų direktorius G. Stankevičius. — Aptarnauti poilsiautojus išitus metus trukde statybininkai, delse atiduoti eksploatuoti šildomą naujosios valgyklos korpusą. Paspartinę statybą padėjo kritiniai straipsniai spaudoje. Dabar valgykloje erdvi ir jauku.

Vasarą komisija priėmė „Šilelio“ teritorijoje pastatytą daugiabutį namą, nes jame išsės šeimos — nuo trijų iki šešių žmonių. Poilsiautojų patogumui čia yra valgykla, kirpykla, kompiuterinių žaidimų kambarys, erdvas holas. Numatyta įrengti stomatologo kabinetą.

Poilsio namuose rūpinamasi atvykusių poreikiais: klube įrengti vaikų žaidimo kampeliai, biblioteką papildė nauja literatūra. Atverė duris kavine, kurioje galima išgerti puodelį kavos, surengti šeimos šventę. Automėgėjams įrengta mokama automobilių stovėjimo aikštelė.

Valentinas OLŠEVSKIS

Hole.

L. Zinkevičienė, V. Alšauskaitė ir R. Čiutienė ruošia valgyklą pietums.

Autoriaus nuotraukos

Pridedi ranką prie krūtinės ir girdi, kaip plaka tavo širdis. Kol jauni, mes nę neprisimename turį širdį. Tik kai pirmą kartą ji pailsa, akimirka stabteli, įspėdama, pajuntame, kad ne visada elgėmės su ja atsargiai, tausojom brangiausią savo organizmo detalę. Širdis — vienas tobuliausių gamtos kūrinų: be jokio remonto ji varinėja po mūsų organizmą tonas kraujo, o koks jos patvarumas, liudija mokslininkų nustatytas faktas, kad širdies raumens gabalėlis, panardintas į fiziologinį tirpalą, vis dai susitraukinėja, nors ir atskirtas nuo širdies.

XX amžius — stresų ir pašėlusio gyvenimo tempo laikmetis. Medikai jau seniai kalba, kad tai labai atsiliepia mūsų širdims. Užtenka metams kitiems pamiršti sveiko gyvenimo režimą, papiktinaudžiauti cigarete, alkoholiu ir tai netrunka atsiliepti širdžiai. Iš pradžių negalavimai nedideli, bet ilgainiui jie gali virsti infarktu, išemine liga. Medikai seniai kovoja prieš ankstyvą širdies susidėvėjimą, pasiekė didelių rezultatų, tačiau dar visai neseniai Lietuvos klinikinės medicinos mokykla buvo atsilikusi bent pora dešimtmečių nuo pasaulinio lygio. Anot profesoriaus Algimanto Marcinkevičiaus, taip atsitiko dėl centrinių šalies gydymo įstaigų prioriteto perdėjimo. Tačiau darbas vyko, žmogaus minties nesustabdys. Ir dabar tai duoda vaisius, nemažus. Lietuvos medikų pasiekimai kardiologijos srityje nunai primena sparčiai pasipildančią kroniką.

Spaudos puslapiuose pasirodė sensinga nuotrauka, kurioje Vilniaus kardiologų grupė su profesoriumi Algimantu Marcinkevičiumi nusifotografavo su Simonu Radžabašviliu. Ši nuotrauka buvo

LIETUVOS KARDIOLOGIJOS KLINIKA

padaryta prieš šiam Gruzijos gyventojui išvykstant atgal į savo gimtąjį Gorio rajono Pchvenio kaimą. Suprantama, žmonės fotografuojasi, kad patinka, keliauja irgi, kada jiems to norisi, bet Simonas Radžabašvilis lankėsi Lietuvoje neatsitiktinai, o buvo lietuvių kardiologų pacientu — jam persodinta širdis.

Pirmoji širdies persodinimo operacija Lietuvoje buvo padaryta 1987 metų rugsėjo antrąją. Tai buvo trečioji tokio pobūdžio šalyje. Žinoma, pasaulyje kasmet persodinama apie tūkstantis širdžių. Minėtas faktas neprilygsta pasaulinei sensacijai, tačiau jis tapo lyg ir kokia kregždute, kuri pranešė apie audringą Lietuvos kardiologijos vystymosi laikotarpį. Pirmasis Algimanto Marcinkevičiaus pacientas Albinas Penkauskas išgyveno su persodinta širdimi du mėnesius. Vilnius tapo antruoju miestu po Maskvos, kur atliekamos širdies transplantacijos operacijos. Šiai pirmajai operacijai pasirengti prireikė atlikti apie penkis tūkstančius kitų, naudojant dirbtinę kraujotaką. Jos padėjo išstobulinti Sveikatos miestelyje Santariškėse įsikūrusio širdies gydymo centro lygį: čia dabar šalinamos širdies ydos ne tik vaikams, bet ir naujagimiams, rekonstruojamos koronarinės arterijos, atgaivinamos sklerozės pažeistos arterijos. Šiame centre taipogi atlikta apie 600 inksto persodinimo operacijų. Dabar pradėtas kitas svarbus širdies gydymo metodikos tobulinimo etapas: vivariume jau atliekami eksperimentai, kaip vienu metu persodinti širdį ir plaučius. Tai būtų labai svarbu, nes širdies negalavimai labai susiję su plaučių paken-

kimais.

Simonas Radžabašvilis išvyko į tėvynę su giliu padėkos lietuvių kardiologams jausmu naujoje širdyje, jis galės vėl dirbti savo mėgstamą darbą — veterinaru, vėl užsiiminti sportu. Pacientas Vilniaus širdies ir kraujagyslių chirurgijos centre išbuvo daugiau kaip metus. Jis — tik vienas iš daugelio ligonių. Čia nuolat gydomi apie tris šimtus žmonių, kurie laukia širdies vožtuvų protezavimo operacijų, kitiems reikia specialiu zondavimu atstatyti sutrikusią kraujotaką, tretiems bus operuojamos koronarinės arterijos...

Kitas kardiologijos centras įsikūrus Kaune — jis vadinasi sąjunginiu chirurginiu širdies ritmo sutrikimų gydymo ir elektrokardiostimuliacijos centru. Jam vadovauja akademikas Jurgis Brėdikis. Neseniai čia atlikta unikali operacija kuri pacientui padės nesibaiminti infarkto, kai jis ištinka nelauktai, o medicininė pagalba toli. Mat, po infarkto atgaivinant širdį, naudojamas elektrošokas. Defibriliatorių — prietaisą, kuris sukelia elektrošoką, chirurgų grupė, vadovaujama Jurgio Brėdikio, implantavo į širdį, atidariusi krūtinės ląstą. Tiksliau, elektrodus, kurie sujungti su aparatu, patalpinti į kišenėlę, įtaisyta ant širdies. Aparatas seka širdies ritmą. Vos širdies skilveliai pavojingai suvirpa, jis duoda signalą ir elektrošokas atstato jos ritmą. Prietaiso baterijos gali sukelti du su puse šimto šokų. Tai — patikima apsauga nuo infarkto.

Operuojant ligonį, dalyvavo australų firmos „Teleelektroniks“ Londono filialo atstovas Petrus Hollander. Būtent šios firmos de-

fibriliatorius buvo inplantuotas ligoniui. Su firma Kauno kardiologams sudarė sutartį toliau kartu tobulinti unikalių metodą. Po šios operacijos neilgai trukus buvo atlikta dar viena — ligonį operavo akademiko sūnus Audrius Brėdikis. Abi operacijos pavyko sėkmingai.

Neseniai Kaune jau imta plačiau taikyti dar viena unikali širdies operacija, kurią pirmasis atliko Kauno medicinos instituto širdies ir kraujagyslių chirurgijos laboratorijos vedėjas profesorius Arimantas Dumčius. Talkino jam visos būrys asistentų — Irena Marchertienė, Edmundas Sirvinskas, — anesteziologai, chirurgai — Saulius Giedraitis, Kęstutis Salčius, Audrius Žibaitis.

Operacijos esmė tokia: penkiasdešimt septynerių metų vairuotojui iš Tauragės Petriui Dovydaičiui, kuris dėl širdies ritmo sutrikimo buvo antros grupės invalidas ir kuriam jau nebe padėdavo didinamos vaistų dozės, atitinkamai paruoštu gyvyje, susitraukinėjančiu paties ligonio nugaros raumeniu buvo apgaubtas dešinysis širdies skilvelis. Dabar priaugintas raumuo padės susitraukinėti paciento širdžiai, o kad tai vyktų reikiama dažnumu, padės įsodintas specialus elektrostimuliacijos, kurį valdo... pati ligonio širdis. Po aštuonių dienų ligonis jau vaikšto. Petras Dovydaičis — antras žmogus šalyje su tokia širdimi. Specialistai mano, kad šį naują chirurginį metodą galima bus plačiau taikyti sunkiems ligoniams, kai įprasti vaistai jau nebe padeda, kai labai aštrėja įvairūs širdies sutrikimai.

Štai tokie įvykiai — Lietuvos kardiologijos padangėje.

Valdas Araminas

Vilnis, 1989 m. rugsėjo 14 d.

Lietuvos girios

Amžiams bėgant, Lietuvos girios nuolatos kito. Pirmosios rašytinės žinios apie mūsų krašto miškus siekia II mūsų eros amžių. Graikų astronomas ir geografas K. Ptolomėjus Sarmatijos (t. y. Vidurio Europos žemėlapyje, dabartinės Pietų ir Rytų Lietuvos dalyse) pažymėjo girias. Mikalojaus iš Kuzmos (1401—1464 m. m.) sudarytame žemėlapyje Heroyhis (Hercinijos) giria užėmė pietinę Lenkiją, Šiaurės bei Pietų Lietuvą. Tačiau abu šie žemėlapiai buvo labai netikslūs.

Daugiau ir tikslesnių žinių apie lietuvių girias turime 1387—1402 m. m. sudarytuose kryžiuočių ordino žvalgų „Lietuvos kelių aprašymuose“. Juose išskiriami mūsų mišrieji miškai.

Senovės Lietuvos miškai ne tik maitino mūsų protėvius, juos rengė, saugojo nuo šalčių, darganų ir vėjų, bet ir ištikimai tarnavo kaip nepraeinama siena priešams. Puldinėjami kalavijuočių bei kryžiuočių, lygumų žemaičiai kėlėsi į miškingas, pelkėtas vietas. XIII—XIV amžiais lietuviai ypač medžiūn-galiūnos naudojo pylimams stiprinti, gynybiniams bokštams, sienoms rėsti. Istoriniame Saulės mūšyje būtent miške buvo sumušta kalavijuočių kariuomenė. Pasak kronikos, lietuviai medžiais užvertę kalvą, kuriuo Livonijos ordino riteriai traukė į Zemgalos kaimą — Varnelę. 1320 metais lietuviai įviliojo besikaunantįs prie Medininkų pilies kryžiuočius į klampų mišką ir sumušė.

Apie XV—XIX amžių Lietuvos girias žinių yra palikę kraštą aplankę diplomatai, keliautojai, mokslininkai, lietuvių rašytojai.

1413 metais Baltijos pajūriu per Klaipėdą į Liepoją traukęs Burgundijos riteris Žiliberas de Lanna aprašė, kad Žemaitijoje jis neradęs nei vienos gyvenvietės, o tik miškus. Girias, kuriose žemaičiai medžiūdavo, turėdavo bitynus, 1420 metais yra minėjęs LDK Vytautas. XV amžiaus pradžioje iš Maskvos į Lenkiją per Trakus važiuojęs diplomatas Jasafatas Barbara savo užrašuose yra pažymėjęs, jog tas kelias ištaisai vedęs per miškus.

Poetas M. Husovianas, rašęs lotynų kalba eiles, XVI amžiaus pradžioje poemoje „Giesmė apie stumbro išvaizdą“ apdainavo Lietuvos girias.

Tuo metu Palangos giria, užimdama Kretingą, Darbėnus, Laukžemę, Grūšlaukę, Kalnalį, siejosi su Plungės giria, o toji per Mituvą ir Miniją siekė Gaižių giria. O ši kai kur siekė net Šventosios girias.

Profesorius P. Matulionis yra paskaičiavęs, kad XI—XIII am-

žiais Lietuvos miškingumas sudarė 54—56 procentus.

Pirmajame 1529 metais ir Antrajame 1566 metais priimtuose Lietuvos Statutuose numatomos bausmės už girių kirtimą.

Nuo 1815 metų Lietuvoje ėmė veikti carinės Rusijos miško apsaugos įstatymai. Tačiau XVIII amžiaus pabaigoje, XIX amžiaus pradžioje pradėta masiškai kirsti miškus pramoniniais tikslais. Girias stengėsi įsigyti stambūs dvarininkai, kadangi miškai tapo puikiu pelno šaltiniu. Vien Kauno gubernijoje 1900—1911 metais iškirsta apie 200 tūkstančių ha miškų. Ypač daug miškų kirsta, perduodant dvarus 1919—1937 metais dėl savavališko kirtimo, kuris surašytas daugiau kaip 330 tūkstančių už 4,7 milijono litų. Vilniaus gubernijoje 1741—1914 metais miško plotai sumažėjo perpus, Kauno — 35 proc., o Gardino ir Suvalkų — 10 proc.

1914—1918 metais kaizerinė Vokietija iškirsto 58 tūkstančius ha plynai ir 26 512 ha miškų pasirinktinai. Lietuvos Respublikos laikais krašte brandžių medynų sumažėjo 260 tūkstančių ha, o apsodinta tik 55,9 tūkstančio ha.

Didžiojo Tėvynės karo metais hitlerininkai iškirsto 60 tūkstančių ha miško. Pokario metais teko kirsti mišką, atstatant liaudies ūkį.

Po karo miškai Lietuvoje sudarė 15 proc. teritorijos. Dabar — 27,9 proc. 1979 m. birželio 21 d. Respublikoje buvo paskelbtas miškų kodeksas.

metų dalyvauja tarptautinėje „Junesko“ programoje „Žmogus ir biosfera“. Pagal nacionalinį šios

Lietuvos mokslininkai jau 10 programos projektą tyrinėjama ekologinė žmogaus veiklos įtaka pievoms ir miškams, vandens telkiniams, analizuojami genetiniai ir demografiniai pakitimai, užterštumas Lietuvoje.

Remdamasi šiais darbais, Lietuva — viena pirmųjų iš sąjunginių respublikų — sudarė Respublikos gamtos apsaugos kompleksinę schemą laikotarpiui iki 2000-ųjų metų. Tai strateginė gamtos apsaugos programa, kurios numatoma laikytis, vystant pramonę bei žemės ūkį. Joje įvertinta įvairių Respublikos regionų ekologinė situacija. Štai, pavyzdžiui, atlikus tyrimus, paaiškėjo, kad didžiausią žmogaus veiklos įtaką patiria Vidurio Lietuvos rajonai. Minėtoje schemoje išskirtos labiausiai pažeidžiamos zonos, numatytas kompleksas priemonių išsaugoti gamtos turtus, landšaftą.

Z. Zakrevskaitė

PARAGIAI MENA RAŠYTOJAS

Akmens rajone, Paragių kaime, atvėrė duris dviejų žinomų XIX amžiaus pabaigos ir XX amžiaus pradžios lietuvių rašytojų seserų Sofijos Pšibiliauskienės ir Marijos Lastauskienės, pasirašinėjusių Lazdynų Pelėdos slapyvardžiu, memorialinis muziejus.

Su Paragiais glaudžiai susieti abiejų seserų likimai. Čia rašytojų tėvas — literatas ir dailininkas Nikodemas Ivanauskas turėjo palivarką, čia jos ilgą laiką gyveno, kūrė, svajono apie šviesesnę kaimo žmogaus ateitį. Senieji Paragių apylinkių žmonės iki šiol dar mena dvi moteris, kurios ne vienam valstiečio vaikui padėjo išmokyti rašto, pamilti lietuvišką knygą, nešė į šį tamsų to meto kaimą šviesą ir gerumą.

Giliau suvokti tokių nuo mokyklos suolo žinomų kūrinių, kaip „Prie pat dvaro“, „Ir žuvo kaip sapnas“, „Motulė paviliojo“, prasmę, geriau pažinti autorių asmenybes, jų kelią į literatūrą ir visuomeninę veiklą šiandien ir padeda Paragiuose įsteigto muziejaus ekspozicijos. Jo kūrėjai — Akmens kultūros ir sporto komplekso darbuotojai pasistengė atkurti pilną buvusio Ivanauskų dvarelį vaizdą. Restauruotas ir pritaikytas klotimui teatro spektakliams senasis kluonas, klėtis, kuriame numatoma įrengti etnografinį muziejų, pirtis, tvarkoma parko teritorija. Rūpestingai saugomas ir akmuo, prie kurio rašytojos mėgo parymoti, parašė ne vieną apsakymą ar apysaką. Arvydas Poškus

Lietuvos ūkininkai

TRYS MONOLOGAI VIENĄ TEMA IŠ TAURAGĖS RAJONO
JONAS DIKŠAITIS, 35-erių metų, buvęs Norkiškės tarybinio ūkio traktorininkas:

— Aš — vienas iš šių metų žiemą įsikūrusio „Agluonos“ žemės ūkio kooperatyvo narių. Sešiese esam — trys jaunos šeimos. Atskirai neišėina: jei pats ar žmona ilgiau susirgsi — prapultis. Ūkis atrėžė beveik 94 ha žemės — pakraštį jo naudmenų, todėl lengvai ir davė. Nebloga žemė, tik apleista: auga šis laukas prie miško, nuo pokario metų mėšlo nematė. Ką ir norėti: ūkis — ne iš stipriųjų, trūksta mechanizatorių, technikos.

Ką veiks „Agluona“? Numatę kiekviena šeima statyti po naują vienkiamį, karvių fermą, laikysim avių, veislinių kiaulių. Žodžiu, planuoja kurti tris valstietiškus ūkius, kuriuose ir jaučiai baubtų, ir avys bliautų. Namų statybai ilgalaikių paskolų gavom. Tačiau kas paskolins pinigų fermos statybai, technikai, bandai įsigyti? Kol šie priimtas įstatymas dėl valstiečių ūkių, visi — ūkis, agronomai, valstybė — tyli. O reikia mums iš viso (jau paskaičiavom) 180 tūkstančių.

Kas paskatino eiti ūkininkauti? Žinot, noriu būti pats sau šeimininkas. O juk iš esmės mes, trys šeimos, ir būsim mažas kolūkis. Ir jei ūkis žemę lengvai davė, tai su rajono valdžia — sunku susitarti. Prižadė — visko prižada, o kai reikia gauti — nieko. Vien dėl vienkiamio statybos į Tauragę 4 kartus prisiėjo važiuoti. Kai kas iš šių valdininkų ir pajuokauti mėgsta: „Tai gal į Sibirą, Dikšaiti, užsimanei?“ „Gerai, sakau, bet jus pasikinkęs važiuosiu“. Tuomet užtyla.

Šiomet visi pasiryžę pasistatyti namus. Kitąmet — karvių fermą. Tik, kartoju, kur tam gausim pinigų?

ROMAS MŪRAS, 40-ties metų buvęs Betygalos kolūkio pirmininkas:

— Nuo 1987 metų rudens esu gavęs iš ūkio 12 ha dirba-

mos ir 15 ha pievos, 3 traktorius, sunkvežimį. Dabar su pora moldavų šeimų auginam 140 bulių ir 150 avių. Avys — mano, buliai — ūkio. Pavasarį moldavai ruošiasi išvykti namo. Kas padės? Kalbinu ūkio mechanizatorių — imkimės dviese. O tas — kaip pirmininkas pasakys. Pirmininkas, aišku, nenorės išleisti — geras tas mechanizatorius. Tačiau jei išėini savarankiškai ūkininkauti, kaip gali neišleisti? Gavę paskolų, atsištatytume tvartus, susiremontuotume buvusio dvarelį pastatą — ir galėtume išsikelti čia gyventi. Šie pokario metais nacionalizuoti pastatai, manau, turėtų būti perduoti mums nemokamai. Tokį pasiūlymą nusiunčiau į Vilnių, siūlydamas įtraukti jį į ruošiamą įstatymą dėl valstiečių ūkių. Įdomu, ar atsižvelgs?

ZIGMAS MIDVIKIS, 36-erių m

— Dirbau Tauragės stalybinių medžiagų gamybiniame susivienijime. Alga buvo pakenčiama: 250 — 260 rublių per mėnesį. Bet — kelioms minutėms nuo staklių pasitraukei — „Kur buvai?“ O jei trinsies darbo vietoj ir nieko neveiksi — būsi geras. Nepatiko man šitaip. Ir ne man vienam. Todėl nuo pernai vasaros mes trise, buvę Tauragės įmonių darbininkai, Lauksargių daržininkystės tarybiname ūkyje išsinuomavome kiaulių fermą. Tiksliau — plikas sienas. Patys šiaip taip susiremontavome. Kainavo 3 tūkstančius, tačiau dabar amortizacijos nemokame. Jau pardavėme 262 kiaules. Kiekvieno per mėnesį aloa — 1000. Atrodytų, neblogai. Tik ateitis visai neaiški. Prie staklių negrįšiu. Stalybininkai sako, kad ferma stovės kokius 5 metus. O vėliau? Kur gausim stalybinių medžiagų, kai ir ūkiams jų baisiausiai trūksta? O ir santykiai su ūkiu... Dabar mes jau mokame 10 proc. nuo pelno, tačiau kur garantija, kad kitąmet jis nepareikalaus 20? Arūnas Marcinkevičius

Prieš kiek laiko Kupiškio rajono Antašavos kolūkyje iškilo naujas kultūros ir buities kompleksas. Jį ūkis pastatė už savo lėšas. Kompleksas įsikūrė kultūros namai, yra sporto salė, patalpos administracijai. V. Ivanausko nuotraukoje: naujųjų kultūros namų etnografinis ansamblis. Vilnis, 1989 m. rugsėjo 14 d.

Amerikos lietuvių šaknys — tėvų žemėje

„Kol medžio šaknys žemėje — jis gyvas“, — taip pasakė JAV „Vilnius“ laikraščio vyr. redaktorius Stasys Jonas Jokubka. Jo tvirtinimu, užsienio pažangūs lietuviai jėgų semiasi iš Lietuvos. Šioje tautų tautoje — JAV madin-ga ieškoti savo kilmės šaknų. Iš-eivių tarpe gajus medžio įvaizdis. Užsienio lietuviai vadinami tautos šakomis. Neretai sakoma, kad jie turį dvi tėvynes — Lietuvą ir gy-venamą šalį.

Neseniai pasirodė S. J. Jokub-kos leidinys — „Iš mano gyvenimo knygos“. Susilaukėme leidinio, kuriame pirmą kartą pasakojama ir apie Šiaurės, ir apie Pietų Ame-rikos Lietuvos išėivius. Kaip tik abipus pusiaujio ir gyveno S. J. Jo-kubka. Jis yra gyvas išėivių liki-mų anapus Atlanto liudininkas.

Žymus žurnalistas S. J. Jokubka (g. 1909 m., Bridžporte, JAV) ne kartą lankėsi tėvų žemėje, bet pastoviai gyvena Čikagoje — už-sienio lietuvių „sostinėje“. Jo plunksnai priklauso įspūdių po Lietuvą knygos „Lietuva šiandien“ (1960; su A. Margeriu) ir „Tėvų žemė“ (1971 m.); yra parašęs ap-sakymų ir apybraižų (rink. „Bra-zilijos plantacijose“, 1962 m.). Įdomius jo straipsnius skaitėme respublikinėje spaudoje.

Lietuvą pasiekia keli šimtai „Vilnius“ numerių, žymi jų dalis lieka Vilniuje. Teko ne kartą su-sitikti, kalbėtis su S. J. Jokubka. Su juo nuolat bendrauju laiškais. Aš gaunu „Vilnį“.

Kalbant apie S. J. Jokubkos vei-ka, pažangios išėivijos likimus Pietų Amerikoje, negalima nemi-nėti Antano Vaiuvsko reikšmės. A. Vaiuvskas — žinomas žurna-listas, reemigrantas parašė įžangą ir svarbiai S. J. Jokubkos knygai „Brazilijos plantacijose“, iš kurios imta dalis medžiagos ir aptaria-mai knygai. Kaip nurodo publi-cistas Albertas Laurinčiukas kny-gos „Įžangos žodyje“, A. Vaiuvs-kas „pirmas pasirūpino, kad Lie-tuvoje išėitų daugelio pažangiųjų užsienio lietuvių rašytojų knygos“. A. Vaiuvskas — savotiškas Loty-nų Amerikos reemigrantų patriar-chas Lietuvoje.

Aptariamąjį veikalą sudaro dvi dalys: „Kovos keliu“ ir „Seno atei-vio akimis“. Knygą gerai papildo ir 35 įdomios iliustracijos apie au-torių, jo bendražygius, lankymąsi Lietuvoje. Daug ką reiškia pama-tyti užmūrytus „Vilnius“ štabo langus, kitas iliustracijas...

S. J. Jokubkos žinių troškimas, jo žingeidumas — buvo nepasoti-namas. Kiekviena reakcija pir-miausia kerta per mokslą. Taip ir S. J. Jokubka, nors nebaigė Pane-vėžio mokytojų seminarijos, bet, kaip rašoma, „vieną mokyklą, svarbiausią baigiau — tai pažan-gaus žmogaus gyvenimo mokslas. Tos gyvenimo mokyklos dėka šiandien ir esu vadinamas žurna-listu, pažangiu lietuvių laikraščio redaktoriumi“.

Dėl vargano gyvenimo Lietuvo-je Jokubkų šeima drauge su plūs-tancia iš tėvynės emigrantų ban-ga patraukė į tolimąją Braziliją. Kai tolo Europos krantai, išėivius užplūdo slegianti nostalgija: „Ro-dos, nebuvo ko gailėtis, — paste-bi S. J. Jokubka, — bet vis tiek norėjosi grįžti atgal“. Beje, šioje knygos dalyje yra daug autobio-grafinių bruožų.

Brazilijoje gelės, miškas — vi-sas peizažas — net nepanašus į Lietuvos. Vietos žmonės stengiasi gėlių net nepaliesiti, skirtingi ten ir papročiai: gali Brazilijoje net užmušti tėva ar broli, bet jei įzei-

Jonas S. Jokubka

si motiną, gyvą ar mirusią, brazi-las tave suras kad ir pasaulio pa-krasty, atkeršys peiliu. Mums ne-turėtų kelti nuostabos, kad Brazi-lijoje lietuviškai susidraugavo su lietuviškai kalbančiu negru — jie daug atlaidesni, nuolaidesni... Bra-zilijai laidodavo mirusįjį kitą die-ną be palydos. Jiems lietuviškieji papročiai — eretiški. Vietos gy-ventojai įsilinksminę tyliai slink-davo namo, o lietuviai, susirinkę į būrį, užplėsdavo dainą. Todėl bra-zilijai, italai, portugalai, negrai rinkdavosi pasiklausti tokio ste-buklo...

Lietuviai ir vargdavo, ir link-s-mindavosi savaip, kaip Lietuvoje. Tik pabėgę iš plantacijų, įsikūrę Brazilijos didmiestyje San Paule, jie virto darbininkais. Dar R. Mi-zara apie JAV lietuvių darbinin-kus rašė: daugiausia jie fotogra-fuodavosi pasidėję vieną ranką ant storiausios knygos, o kitą taip pasukę, kad būtinai matytųsi dirb-tinis žiedo deimantas. Brazilijoje buvę kiek kitaip. Ten tokie netik-ri inteligentai vaikščiodavę po San Paulo Luso parką su portfe-liais ir demonstruodavo skaitę die-noraštį.

Mums svarbus toks autorias teiginys. Ten, San Paule, gerai dir-bo revoliucinį darbą žydai, ispanai, bet tarp kalbinių, etninių grupių lietuviai pirmavo.

Autorius, rašydamas apie Ame-riką, daug kur peikia emigraciją: tikrai vykimas į Pietų Ameriką buvo ašaromis lydimas. Tuo tar-pu vyraujanti Lietuvoje istorikų oficialioji nuomonė laikė išvyki-mą iš gimtinės „tautos rutuliavi-mosi, sveikatingumo“ požymiu. Dabar istorikai nei giria, nei pei-kia istoriką, aiškina šį skaus-mingą procesą taip, kaip buvo.

S. J. Jokubka neišvengiamai kalba ir apie vykstančią asimilia-ciją — nutautėjimą. Mes žinome, kad nutautėjimas gali būti prie-vartinis. S. J. Jokubka reiškia nuomonę apie asimiliacijos vyks-mą natūraliu keliu, neprievartiniu.

Antrajame skyriuje žvelgiama į „Lietuviškąją Ameriką“ — Čika-gos aplinką, lietuvių savitarpio santykius, požiūrį į tėvų kraštą. Dabar, kaip rašo autorius, „...svečiai iš Lietuvos seniai nebe-kečia sensacijos, kaip tai būdavo anksčiau...“ Knygoje rasime ir juokingų epizodų. Sakysime, vyk-stant į Braziliją buvo kalbama, kad ten ant medžių auga duonos kepalai. Dabar JAV sklido paska-los, kad Lietuvoje kunigai verčia-mi tuoktis... Autorius teigia, kad JAV kas „neamerikoniška“ — „no good“ — blogai. Taip kalba nau-jieji ateiviai.

Naujųjų ateivių — vadinamųjų „dipukų“ (nuo angliskųjų raidžių

SCENOJE — MAŽIEJI

Daugelis Alytaus medvilnės kombinato darbininkų į antrą pa-maiņą žingsniuoja drauge su savo mažyliais. Jų keliai išsiskiria tik prie gamyklos vartų. Vaikai pa-suka į freckomis pasipuošusius kombinato kultūros rūmus, kur įsi-kūręs moksleivių lėlių teatras.

Entuziazmas ir susiklausymas ly-di mažųjų artistų užsiėmimus. Kaip tikri scenos meistrai mergai-tės ir berniukai mokosi sceninio judesio, lėlių valdymo technikos. Jie — kartu dailininkai ir dekora-toriai, siuvėjai ir scenos darbinin-kai. Nors grupė gyvuoja neilgai, tačiau teatro repertuare nemaža spektaklių, kuriuos pamėgo maži ir dideli žiūrovai. Kombinato lėli-ninkai respublikiniuose moksleivių lėlių teatrų festivaliuose yra iško-voję ne vieną aukštą apdovanoji-mą.

Alytaus medvilnės kombinato darbininkai noriai leidžia savo vaikus į kultūros rūmų būrelių už-siėmimus. Mažiesiems lavinti savo pomėgius tikrai yra kur. Be lėlių teatro, čia labai populiarius klasi-kinių, liaudies šokių kolektyvai, daug mergaičių ir berniukų lanko technikos, meninės kūrybos ir ki-tus būrelius. Iš viso rūmuose dir-ba dvylika sekcijų, kuriose užsi-iminėja daugiau kaip septyni šim-tai vaikų. Tokiu jaunųjų dalyvių skaičiumi gali pasigirti ne kiekvie-nos respublikos įmonės saviveik-linis klubas.

Arūnas Požarskas

„D“ ir „P“ — perkeltųjų asmenų) sueigose skamba žodžiai: „...tik jie Amerikoje išsaugos lietuvių kalbą ir kultūrą... nes gražiojoje Lietuvoje... po dešimties ar dvide-šimties metų lietuvių išsigims, nu-taus“, o po kokio šimtmečio net nežinos, kad jie kilę iš lietuvių“. Būtent jų tarpe plinta posakiai „du lietuviai — trys partijos“, „geriausias lietuvis — miręs lietu-vis“ ir kt. Naujųjų ateivių tarpe veikia daug partijų, iš viso JAV lietuvių tarpe dabar egzistuoja tų partijų apie 14—16. Naujieji atei-viai, jų politinės srovės, kaip ži-nome, nepritapo prie senosios iš-eivijos. O karo metais pasitraukę iš Lietuvos maždaug 60 tūkst. iš-eivių, pusė jų atsidūrė JAV.

Bet kontaktai su Tarybų Lietu-va stiprėja — taip malšinama iš-eivijos nostalgija: „Didelė laimė ją (Lietuvą — A. K.) pamatyti, pa-sisemti stiprybės, pasigėrėti. Juk kitame pasaulio krašte nėra nė lakštingalos, nei dainos lietuviškos...“

Antroje rinkinio dalyje rasime apie dešimt „atvirų laišku“. Gail., kad aptariamoji knyga neturi pa-baigos — ji tarsi kirviu nukirsta. Nežinia, kada rašytas vienas ar kitas straipsnis — nenurodytos da-tos. Bet čia jau ne autorias, o sudarytojų požiūris.

S. J. Jokubka yra reiškęs ir nau-jesnių minčių. Antroji dalis galė-jo būti daugiau gaivinama naujų persitvarkymo vėjų.

Tarybų Lietuvoje išleista apie 20 JAV pažangiųjų lietuvių vei-kaų. Šis leidinys turi daugiau pa-žintinę reikšmę. Mes vienu metu pirmą kartą sužinosime apie Lie-tuvos išėivių džiaugsmus ir vargus tiek Pietų Amerikoje — Brazi-lijoje, Urugvajuje, Argentinoje, tiek ir JAV. Žinome apie Ame-rikos lietuvių gyvenimo kelius ir anksčiau, bet šis leidinys skirtas gausiam skaitytojų būriui, jame populiaria publicistine forma pa-sakojama apie antrąją ir trečiąją Lietuvos emigracijos bangas.

Alfredas Kazlauskas
Istorijos mokslų kandidatas

MIRĖ M. SVINKŪNIENE

Rugpjūčio 8 dieną Waterbury, Conn., mirė plačiai žinoma pažan-gietė Mary Svinkūnienė - Makaan-kaitė, Juozo Svinkūno našlė, su-laukusi 99 metų.

Velionė buvo gimusi Lietuvoje Šiaulių mieste, baigusi vidurinę mokyklą. Į šį kraštą atvyko jau suaugusi ir tuoj kaip mat įsijungė į visuomeninį judėjimą. Ypač pa-sižymėjo aktyviai bendradarbiau-dama laikraščiu „Laisvei“, kur dažnai mirgėjo jos koresponden-cijos iš Waterburio lietuvių gyve-nimo bei turiningi straipsniai. Pri-klausė ji net kelioms lietuvių or-ganizacijoms, kaip LDS, LLD ir kitoms. Dėsniai-rėmė pažangių lie-tuvių spaudą. Nepamiršo jos ir mirdama paliktame testamente.

Organizacijų suruoštuose pikni-kuose bei kitokiuose sambūriuose Mary Svinkūnienė nebūdavo be užsiėmimo. Mėgiamiausias jos už-siėmimas būdavo platinti lietuviš-ką spaudą. Dažniausiai ji dailin-davo žmonėms knygas bei brošiū-ras apie žmogaus sveikatą, kaip žmogus turi užsilaikyti, maitintis, kad būtų sveikas, ilgiau gyventų.

Tai buvo moteris, kuri su viso-kiausių charakterių žmonėmis mo-kėjo sugyventi, rasdavo kalbą. Kurie ją pažinojom ilgai ją atsi-minsime, gailėsime netekus drau-gės bei bičiulės.

Tegul jai būna lengva šios šalies žemelė.

E. B.

LITHUANIAN SENIOR CITIZENS CLUB

314 - 15th Ave. So.
St. Petersburg, Fla.

The Club will re-open on Satur-day, October 7th.

The regular monthly meeting will be held at 10:30 A.M. This will be an important meeting due to the death of president, Stanley Kuzmickas. All members should plan to attend.

Dinner will be served at 12:00 Noon. Help! Help!

The Club is in dire need of an assistant cook in the kitchen. If you, or anyone you know, would be able to help, please call Vi Kuzmickas at (813) 522-2762.

It is important to all of us to keep the Club going and we need all of the help we can get to do so.

Mary B.

TRUMPAI

— Šiemet vasaros atostogas 11 čikagiečių vaikų, nuo 13 iki 15 metų amžiaus, leido Tarybų Są-jungoje, netoli Kievo Yasny pionierių stovykloje. Drauge su jais atostogavo daugiau kaip 200 tary-binių vaikų iš įvairių TSRS res-publikų. Čikagiečiams atostogas finansavo ipotekų bankininkas Er-win Salk.

— Senatorius Frank Lautenberg paruošė Senatui įstatymo projek-tą, pagal kurį jaunesniems kaip 18 metų jaunuoliams būtų drau-džiama parduvinėti cigaretes ir nebūtų leista jiems pirkti ciga-rėtėms parduoti mašinos.

— Vis mažiau jaunuolių Kame-rūne nori tuoktis bažnyčiose. Ankstesniais metais vieno iš di-džiausių šalies miestų Dualės ka-tedroje susituokdavo vidutiniškai 80 porų, o šiais metais — kol kas tik 21 pora.

Vilnius, 1989 m. rugsėjo 14 d.